

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА ПІД ВПЛИВОМ СТРУКТУРИ ВЛАСНИХ ФІНАНСІВ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ

© 2015 ВЯДРОВА Н. Г., НАГАЙ І. В.

УДК 336.7:330.43

Вядрова Н. Г., Нагай І. В. Фінансова стійкість банківського сектора під впливом структури власних фінансів та макроекономічних чинників

У статті поглиблено теоретико-методичні підходи до визначення найсуттєвіших факторів впливу на фінансову стійкість банків і банківського сектора загалом і розроблено управлінські заходи, спрямовані на зменшення їх негативного впливу. У процесі дослідження було розглянуто праці, присвячені проблематиці капіталізації банків, підтримці ліквідності та підвищенню їх фінансової стійкості. Розраховано параметри багатфакторних моделей залежності фактичних значень нормативів капіталу та ліквідності банків від зовнішніх та внутрішніх факторів. Проведено дослідження впливу кожного з факторів на фінансову стійкість окремого банку, на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк», і банківського сектора загалом, що дозволило виявити найсуттєвіші зовнішні та внутрішні фактори впливу. Результатом дослідження даного напрямку є розробка рекомендацій щодо підтримки та покращення фінансової стійкості, забезпечення достатнього рівня капіталу, підтримки існуючого рівня ліквідності, мінімізації впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. Перспективним напрямом є дослідження впливу на фінансову стійкість банку (з точки зору обов'язкових нормативів кредитного ризику та інвестування) макроекономічних чинників та внутрішніх факторів, зокрема структури інвестиційного та кредитного портфелів окремого банку та банківського сектора.

Ключові слова: фінансова стійкість банку, нормативи капіталу, нормативи ліквідності.

Табл.: 8. **Бібл.:** 12.

Вядрова Надія Григорівна – аспірантка, Харківський національний університет внутрішніх справ (пр. 50-річчя СРСР, 27, Харків, Україна)

Нагай Ірина Василівна – кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів і кредиту, Харківський національний університет внутрішніх справ (пр. 50-річчя СРСР, 27, Харків, Україна)

E-mail: 3000918@gmail.com

УДК 336.7:330.43

UDC 336.7:330.43

Вядрова Н. Г., Нагай И. В. Финансовая устойчивость банковского сектора под влиянием структуры собственных финансов и макроэкономических факторов

В статье углублены теоретико-методические подходы к определению наиболее значимых факторов влияния на финансовую устойчивость банков и банковского сектора в целом, а также разработаны управленческие мероприятия, направленные на уменьшение их отрицательного воздействия. В процессе исследования были рассмотрены работы, посвященные проблематике капитализации банков, поддержанию ликвидности и повышению их финансовой устойчивости. Рассчитаны параметры многофакторных моделей зависимости фактических значений нормативов капитала и ликвидности банков от внешних и внутренних факторов. Проведено исследование влияния каждого из факторов на финансовую устойчивость отдельного банка, на примере ПАТ КБ «Приватбанк», и банковского сектора в целом, что позволило выявить наиболее существенные внешние и внутренние факторы влияния. Результатом исследования данного направления является разработка рекомендаций по поддержанию и улучшению финансовой устойчивости, обеспечению достаточного уровня капитала, поддержанию существующего уровня ликвидности, минимизации влияния внутренних и внешних факторов. Перспективным направлением является исследование влияния на финансовую устойчивость банка (с точки зрения обязательных нормативов кредитного риска и инвестирования) макроэкономических факторов, а также внутренних факторов, в частности структуры инвестиционного и кредитного портфелей отдельного банка и банковского сектора.

Ключевые слова: финансовая устойчивость банка, нормативы капитала, нормативы ликвидности.

Табл.: 8. **Библ.:** 12.

Вядрова Надежда Григорьевна – аспірантка, Харківський національний університет внутрішніх справ (пр. 50-ліття СРСР, 27, Харків, Україна)

Нагай Ирина Васильевна – кандидат економічних наук, преподаватель кафедры финансов и кредита, Харьковский национальный университет внутренних дел (пр. 50-летия СССР, 27, Харьков, Украина)

E-mail: 3000918@gmail.com

Vyadrova N. G., Nagay I. V. Financial Sustainability of the Banking Sector under Influence of the Structure of Owner Capital and Macroeconomic Factors

The article details the theoretical-methodological approaches to determine the most significant factors of influence on the financial sustainability of banks and the banking sector in a whole, as well as elaborates managerial interventions for reducing their negative effect. In the research process the works, aimed at the issue of banks' capitalization, liquidity support and improving their financial sustainability, were considered. The multifactor models options related to dependence of actual values of capital and bank liquidity norms on external and internal factors have been calculated. A study on influence of each factor on the financial sustainability of a particular bank has been carried out on example of the PAT CB «PrivatBank», also taking into consideration the banking sector as a whole, that allowed to identify the most important internal and external factors of influence. The result of research in this area are the elaborated recommendations for maintaining and improving the financial sustainability, ensuring sufficient level of capital, maintenance of the existing level of liquidity, minimizing the effects of internal and external factors. A promising direction is to study the influence of macro-economic factors on the bank's financial sustainability (in view of the obligatory norms of the credit risk and investment), as well as internal factors, particularly structure of the investment and crediting portfolios of both individual bank and banking sector.

Key words: financial sustainability of bank, capital norms, liquidity norms.

Tabl.: 8. **Bibl.:** 12.

Vyadrova Nadiya G. – Postgraduate Student, Kharkiv National University of Internal Affairs (pr. 50-richchya SRSR, 27, Kharkiv, Ukraine)

Nagay Iryna V. – Candidate of Sciences (Economics), Lecturer of the Department of Finance and Credit, Kharkiv National University of Internal Affairs (pr. 50-richchya SRSR, 27, Kharkiv, Ukraine)

E-mail: 3000918@gmail.com

Успішне функціонування та розвиток банківського сектора в умовах зростання викликів та загроз зовнішнього середовища багато в чому визначається його спроможністю балансувати між прибутковістю та ризиком. У гонитві за надприбутками банківський менеджмент ризикує відступити від постулатів обраної раніше стратегії розвитку, а під впливом несприятливих зовнішніх факторів – втратити рівновагу та суттєво погіршити результати діяльності. Так, внаслідок посилення макроекономічної нестабільності, спричиненої посиленням військової агресії на сході країни та відокремлення окремих територій, протягом 2014 р. банківський сектор України втратив значну частину капіталу, який зменшився зі 192 599 млн грн до 148 023 млн грн, або на 23,15%, а станом на 01.03.2015 р. становив 80 054 млн грн. Таким чином, за підсумками 2014 р. капітал банків зменшився на 46%. За результатами 2014 р. 33 банки було визнано неплатоспроможними, а з початку 2015 р. ще у 7 банків було запроваджено тимчасову адміністрацію, серед яких ПАТ КБ «НАДРА», ПАТ «Імексбанк», АТ «Дельта-Банк» та ін. Тенденцію до зниження демонстрував і норматив достатності регулятивного капіталу (Н2), значення якого протягом минулого року зменшилося з 18,26 до 15,60%, проте, станом на початок 2015 р. усе ще відповідало нормативному (не менше 10%). Але станом на 01.03.2015 р. норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) знизився до критичної позначки у 7,37% по банківському сектору загалом. У зв'язку зі зниженням нормативу достатності регулятивного капіталу (Н2) в деяких банках до негативного значення НБУ прийняв рішення, відповідно до якого дозволив банкам працювати з негативним регулятивним капіталом до 01.07.2015 р. Але вже наприкінці 2015 р. норматив достатності регулятивного капіталу банків має становити не менше 5%, на кінець 2017 р. – 7%, на кінець 2018 р. – 10% [1].

Негативні тенденції, пов'язані із небезпечним становищем у країні та девальвацією національної валюти, похитнули фінансове становище навіть провідних банків, таких як ПАТ КБ «Приватбанк», ПАТ «Укрексімбанк», АТ «Ощадбанк». Для фінансової підтримки ПАТ КБ «Приватбанк» тільки з початку 2015 р. тричі надавалися стабілізаційні кредити з боку НБУ в розмірах 700 млн грн, 1215 млн грн і 800 млн грн [2]. За таких обставин сучасний етап економічного розвитку України визначає такі першочергові завдання для вітчизняних банків: виживання в існуючих складних умовах, підтримка фінансової стійкості та надійності, забезпечення достатнього рівня платоспроможності та зменшення внутрішніх ризиків.

Дослідженню питань забезпечення фінансової стійкості банківського сектора України присвячені роботи таких зарубіжних і вітчизняних учених: М. Алексеєнка, О. Дзюблюка [3], О. Добровольського, О. Заруби, О. Каба [4], А. Мороза, Т. Осадчої [5], Л. Примостки [6], Р. Тиркала та ін. Але питання впливу макроекономічних факторів та особливостей структури активів та пасивів банків на фінансову стійкість банківського сектора на сьогодні не достатньо досліджені та потребують подальшого доопрацювання.

Метою статті є розвиток теоретико-методичних підходів до виявлення найсуттєвіших факторів впливу на фінансову стійкість банків і банківського сектора загалом та розроблення управлінських заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу.

У сучасній економічній літературі не існує єдиного підходу до визначення поняття фінансової стійкості банку. Деякі автори ототожнюють її з надійністю, ліквідністю, платоспроможністю, але, на нашу думку, це поняття є набагато ширшим і повинно охоплювати також: ризики, фінансовий потенціал, здатність до ефективного розподілу залучених ресурсів.

Одним з дієвих заходів до забезпечення платоспроможності та конкурентоспроможності банку є підвищення рівня його капіталізації. Як правило, капіталізацію в банківській сфері розглядають з двох позицій: відповідно до першої – капіталізацію банку визначають як вартість його акцій на вторинному фондовому ринку (що є неефективним і навіть неможливим варіантом покращення фінансового стану банку в сучасних умовах), відповідно до другої – як сукупний капітал банку. Виходячи з цього О. В. Каба виокремлює декілька шляхів збільшення капіталізації банку: збільшення капіталу за рахунок акцій власної емісії; збільшення показника адекватності капіталу через консолідацію банківського сектора (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття, реорганізація банків); збільшення капіталу за рахунок субординованого боргу (шляхом випуску депозитних сертифікатів, банківських облигацій та еврооблигацій); збільшення капіталу за рахунок прибутку; збільшення обсягів ризикових активів [4]. На нашу думку, в існуючих умовах падіння ВВП, знецінення національної валюти, зростання споживчих цін, занепаду фондового ринку країни з усіх наведених вище шляхів збільшення капіталізації вітчизняного банківського сектора доцільніше використовувати другий підхід, а саме – збільшення показника адекватності капіталу.

Збалансованість капіталу та зобов'язань банку, відповідність строків залучення коштів зі строками їх розміщення впливають на збалансованість банківських активів і, як наслідок, на банківську ліквідність. Ліквідність банку характеризує його надійність та здатність виконувати свої зобов'язання своєчасно та беззбитково. Структура зобов'язань банку повинна забезпечувати максимальне ефективне використання залучених банком ресурсів.

Іншими факторами, що впливають на ліквідність банку, є структура його активів та їх якість, згідно з критеріями ліквідності, ризикованості, дохідності та диференційованості. На нашу думку, підтримка ліквідності банку може забезпечуватись такими шляхами: збільшення частки високоякісних ліквідних активів, реструктуризація проблемних кредитів, максимальне узгодження строків залучення та розміщення банківських реурсів, диференціація банківських активів за рівнем ризиків та прибутковості тощо.

За цих обставин покращення показників ліквідності та збільшення показника адекватності регулятивного

капіталу банку, наприклад, шляхом злиття банків, дозволить суттєво покращити не лише становище новоутворених об'єднань, але й зменшити кількість проблемних банків, що відповідає теперішній політиці Міністерства фінансів та НБУ щодо «очищення» банківського сектора від неплатоспроможних і непрозорих учасників.

Знашої точки зору, найважливішими показниками достатності капіталу та ліквідності банку, що характеризують його фінансову стійкість, є обов'язкові нормативи, встановлені НБУ. Зокрема нормативи капіталу Н1, Н2, Н3 (норматив Н3 виключено з обов'язкових нормативів капіталу Постановою Правління НБУ від 25.12.2014 р. № 862 [7]) і нормативи ліквідності Н4, Н5, Н6. Нормативи встановлені Постановою Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. №368 [8].

Норматив Н1 забезпечує мінімальний розмір регулятивного капіталу, який є одним із найважливіших показників діяльності банків, його основним призначенням є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків. Також він є базою для розрахунку економічних нормативів діяльності банку. Розраховується як сума основного та додаткового капіталів за мінусом відвернень. Нормативне значення має становити не менше 500 млн грн.

Норматив Н2 – норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу, який відображає здатність банку своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення показника достатності (адекватності) регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку. І навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори та вкладники банку. Визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту. Для розрахунку адекватності регулятивного капіталу банку його активи за ступенем ризику поділяють на п'ять груп та підсумовують з урахуванням відповідних коефіцієнтів зважування. Нормативне значення має становити не менше 10%.

Норматив Н3 – норматив співвідношення регулятивного капіталу і сукупних активів, який відображає розмір регулятивного капіталу, необхідний для здійснення банком активних операцій. Нормативне значення має становити не менше 9%.

Норматив Н4 – норматив миттєвої ліквідності – визначається як співвідношення високоліквідних активів і поточних зобов'язань банку. Він характеризує мінімальний обсяг високоліквідних активів, необхідний для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня. Нормативне значення не менше 20%.

Норматив Н5 – норматив поточної ліквідності – визначається як співвідношення активів і кінцевого строку погашення до 31 дня. Цей норматив характеризує мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця. Нормативне значення не менше 40%.

Норматив Н6 – норматив короткострокової ліквідності, який визначається як співвідношення ліквідних активів і зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Він визначає мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року. Нормативне значення має становити не менше 60%.

Фактори впливу на фінансову стійкість банку можна поділити на дві групи: зовнішні та внутрішні.

До *зовнішніх факторів*, що здійснюють суттєвий вплив на фінансову стійкість банку, можна віднести такі макроекономічні фактори: темпи зростання ВВП, індекс споживчих цін, індекс цін виробників, курс національної валюти, темпи зростання реальної заробітної плати, облікова ставка НБУ, встановлені НБУ значення обов'язкових нормативів Н1 – Н6 і фактичні значення нормативів Н1 – Н6 по банківському сектору загалом.

До *внутрішніх факторів*, що здійснюють суттєвий вплив на фінансову стійкість банку, можна віднести структуру капіталу, активів та зобов'язань, фінансові результати минулого періоду, Виходячи з того, що зазначені фактори по-різному впливають на фактичні значення обов'язкових нормативів капіталу та ліквідності, необхідно встановити характер і ступінь їх впливу на підставі побудови багатофакторної регресійної моделі для всього банківського сектора загалом.

Вихідні дані зовнішніх та внутрішніх факторів впливу за досліджуваній період (2001 – 2014 рр.) подано в *табл. 1* і *табл. 2* відповідно.

Вихідні дані фактичних значень нормативів капіталу та ліквідності по банківському сектору подано в *табл. 3*.

Результати, отримані після побудови багатофакторних моделей впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на показники фінансової стійкості банківського сектора, подано в *табл. 4*. Фактори для кожного показника стійкості обирались таким чином, щоб отримана модель мала в результаті найвищий з можливих показник регресії та детермінації, які визначають ступінь покриття побудованою моделлю масиву даних. Отримані дані свідчать, що на фінансову стійкість банківського сектора найбільший вплив здійснюють індекс споживчих цін та курс долара США (див. *табл. 4*), що дозволяє зробити висновок про високий ступінь залежності фінансової стійкості вітчизняного банківського сектора від інфляційних процесів. Внаслідок посилення інфляційного тиску найбільших змін зазнають фактичні значення нормативів капіталу Н1 та Н2, а також нормативу ліквідності Н6, про що свідчать високі показники детермінації 0,989, 0,69 та 0,997 відповідно. На фактичне значення нормативу капіталу Н4 і нормативу ліквідності Н5 зовнішні фактори майже не впливають, показники детермінації сягають лише 0,2 та 0,41 відповідно.

Таблиця 1

Вихідні дані зовнішніх факторів впливу на показники фінансової стійкості банківського сектора за 2001 – 2014 рр.
(станом на кінець періоду)

Рік	Кількість діючих банків	Н1 (млн грн)*	НЗ, %	НБ, %	Облікова ставка НБУ, %	Індекс споживчих цін, %	Індекс цін виробників, %	Темпи зростання ВВП, %	Курс долара, грн	Темпи зростання реальної з/п, %
2001	152	10	4	20	12,5	106,1	100,9	109	5,29	119,2
2002	157	10	4	20	7	99,4	105,7	104,1	5,33	118,4
2003	158	24	4	20	7	108,2	111,1	108,5	5,33	115,3
2004	160	28	4	20	9	112,3	124,1	112,1	5,31	123,8
2005	165	32	4	20	9,5	110,3	109,5	102,4	5,05	120,3
2006	170	36	4	20	8,5	111,6	114,1	107,9	5,05	118,3
2007	175	40	4	20	8	116,6	123,3	107,3	5,05	112,5
2008	184	74	9	20	12	122,3	123	102,1	7,7	106,3
2009	182	80	9	20	10,25	112,3	114,3	84,1	7,99	90,8
2010	176	120	9	60	7,75	109,1	118,7	116,2	7,96	110,2
2011	176	120	9	60	7,75	104,6	114,2	119,9	7,99	108,7
2012	176	120	9	60	7,5	99,8	100,3	100,7	7,99	114,4
2013	180	120	9	60	6,5	100,5	101,7	99,2	7,99	110,2
2014	163	120	9	60	14	124,9	131,8	106	15,77	93,5

Примітка: * – нормативні значення обов'язкового нормативу капіталу Н1, який до 2010 р. встановлювався в євро, подано в еквіваленті відповідно до офіційного курсу, встановленого НБУ на відповідну дату.

Джерело: складено авторами за даними НБУ [9, 10, 11].

Таблиця 2

Внутрішні фактори впливу на показники фінансової стійкості банківського сектора за 2001 – 2014 рр.
(станом на кінець періоду)

Рік	Загальні активи (млн грн)	Кошти юридичних осіб (% у загальних пасивах)	Кошти фізичних осіб (% у загальних пасивах)	Кредитування юридичних осіб (% у загальних активах)	Кредитування фізичних осіб (% у загальних активах)	Вкладання в цінні папери (% у загальних активах)	Чистий прибуток попереднього року до загальних активів, %
2001	62785	30,042	26,468	52,842	13,131	7,078	0,621
2002	67774	29,072	28,170	53,580	15,378	6,494	0,660
2003	100234	28,454	38,593	44,098	18,259	3,835	0,682
2004	134348	30,447	37,239	49,881	15,263	3,889	0,616
2005	213878	34,370	34,404	51,020	15,502	6,5785	0,591
2006	340179	28,160	31,494	49,318	22,857	4,082	0,638
2007	599396	25,426	27,692	46,116	25,631	4,580	0,692
2008	926087	23,800	23,358	51,071	29,032	4,223	0,715
2009	873450	18,230	11,669	56,009	26,777	4,480	0,836
2010	942084	37,671	35,854	57,377	21,848	2,679	-3,343
2011	1 054 272	35,004	43,770	57,899	18,761	8,292	-1,236
2012	1 127 179	33,515	48,336	49,749	11,854	8,384	-0,684
2013	1 277 509	31,183	41,050	51,205	11,357	10,597	0,010
2014	1 316 718	35,649	39,491	55,275	11,072	12,2706	0,109

Джерело: складено авторами за даними НБУ [9, 10, 11].

Таблиця 3

Вихідні дані нормативів капіталу та ліквідності банківського сектора за 2001–2014 рр. (станом на кінець періоду)

Рік	H1 (млн грн)	H2	H3	H4	H5	H6
2001	8025	20,69	13,46	46,77	65,96	36,65
2002	10099	18,39	12,84	43,33	57,23	37,49
2003	13247	15,11	10,2	48,41	62,42	33,7
2004	18188	16,81	10,72	61,24	74,34	44,55
2005	25373	14,95	9,36	61,56	73,87	40,17
2006	42526	14,19	9,34	56,73	70,19	37,83
2007	72265	13,92	8,91	53,6	75,31	39,93
2008	123066	14,01	11,82	62,38	75,16	32,99
2009	135802	18,08	13,91	64,45	72,9	35,88
2010	160897	20,83	14,57	58,8	77,33	91,19
2011	178454	18,9	14,96	58,48	70,53	94,73
2012	178909	18,06	14,89	69,26	79,09	90,28
2013	204976	18,26	13,98	56,99	80,86	89,11
2014	188949	15,16	11,2	57,13	79,91	86,14

Таблиця 4

Розраховані параметри багатофакторних моделей залежності фактичних значень нормативів H1–H6 від зовнішніх та внутрішніх факторів

Зовнішні фактори	H1	H2	H3	H4	H5	H6
Кількість банків	0,390	x	x	x	x	x
Облікова ставка НБУ	0,009	0,890	0,463	-0,296	-0,616	0,134
Індекс споживчих цін	-0,130	-2,060	-1,475	0,203	0,948	-0,242
Індекс цін виробників	-0,078	0,903	0,490	0,118	-0,452	0,288
Темп зростання ВВП	0,064	0,013	-0,099	-0,419	-0,195	-0,075
Курс долара США	0,426	0,048	0,448	0,417	0,916	-0,2103
Реальна заробітна плата	x	x	x	0,215	0,399	0,052
Нормативне значення H1	0,432	x	x	x	x	x
Нормативне значення H6	x	x	x	x	x	1,144
<i>Регресія</i>	0,995	0,833	0,794	0,457	0,645	0,999
<i>Детермінація</i>	0,989	0,695	0,630	0,208	0,416	0,997
Внутрішні фактори						
Кошти юридичних осіб	-1,131	-0,910	-1,464	-0,886	-1,176	-0,442
Кошти фізичних осіб	0,315	-0,223	0,446	0,145	-0,205	0,514
Кредити, надані юридичним особам	0,629	0,394	0,560	0,624	0,053	0,102
Кредити, надані фізичним особам	-0,069	-1,287	-0,775	-1,151	-0,858	0,049
Інвестиції у ЦП	0,216	-0,411	-0,002	-0,707	0,465	0,546
ЧП попереднього періоду	-0,278	-0,973	-0,993	-0,823	-1,762	-0,778
Загальні активи	0,956	x	x	x	x	x
H2 Банківського сектора	x	x	x	-1,793	-0,940	x
H3 Банківського сектора	x	x	x	0,935	-0,173	x
<i>Регресія</i>	0,9998	0,936	0,936	0,697	0,719	0,990
<i>Детермінація</i>	0,9997	0,876	0,876	0,486	0,518	0,980

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ

ЕКОНОМІКА

Серед внутрішніх факторів найбільший вплив здійснюють: кошти юридичних осіб, кредити, надані фізичним особам, та чистий прибуток попереднього періоду. Варто відмітити, що збільшення частки коштів юридичних осіб та кредитів, наданих фізичним особам, у структурі балансу банків негативно впливає на фактичні значення нормативів Н1 – Н6, що суперечить природній акумуляції коштів в економіці – від дрібних вкладників з подальшим перерозподілом їх шляхом фінансування потреб юридичних осіб. Такий розподіл коштів призводить до перенесення банківських ризиків з власників банку на його вкладників. Негативний вплив чистого прибутку в попередньому періоді пояснюється тим, що покращення фінансового результату підвищує частку активних операцій в банківському секторі в поточному періоді, що, у свою чергу, спричиняє підвищення ризиків, та як наслідок – скорочення показників фінансової стійкості. Негативний вплив чистого прибутку банківського сектора також можна пояснити його від’ємними значеннями у масиві даних в останні роки (див. табл. 1). Аналіз показав, що найсуттєвіший вплив внутрішні фактори здійснюють на фактичні значення нормативів капіталу банку Н1 – Н3 (показники детермінації не нижче 0,93) і нормативу короткострокової ліквідності (Н6). Варто відмітити високий ступінь впливу на фактичні значення нормативів ліквідності банку Н4 і Н5 таких факторів, як фактичні значення капіталу Н2 і Н3, що свідчить про позитивний вплив адекватності регулятивного капіталу на показники ліквідності банківського сектора.

Зуважимо, що при побудові моделі залежності фактичного значення нормативу Н1 від зовнішніх факторів індекси цін та темпи зростання ВВП використовувались у розрахунку не у відносних показниках (див. табл. 1), а накопиченим підсумком на кінець кожного періоду. При побудові моделі залежності фактичного значення нормативу Н1 від внутрішніх факторів замість

структурних показників балансу (див. табл. 3) використовувались їх абсолютні фактичні значення.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що *підвищення фінансової стійкості банківського сектора України можливе за умов зниження впливу інфляційного тиску за рахунок збільшення валютних резервів*. Також необхідно привести грошові потоки в банківському секторі до нормального розподілу за рахунок збільшення частки коштів фізичних осіб у загальних пасивах та частки кредитів, наданих юридичним особам, у загальних активах.

Побудовані регресійні моделі відображають вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на показники фінансової стійкості по банківському сектору загалом і можуть не відповідати умовам діяльності певного банку. Виходячи з цього, проведемо перевірку відповідності процесів, притаманних банківському сектору, процесам в окремому банку на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк». Вихідні дані значень фактичних значень нормативів Н1 – Н6 і факторів внутрішнього впливу ПАТ КБ «Приватбанк» за період 2001 – 2014 рр. подано в *табл. 5 і табл. 6* відповідно.

Побудовані багатофакторні моделі залежностей фактичних значень нормативів капіталу та ліквідності ПАТ КБ «Приватбанк» подано в *табл. 7*.

За даними, наведеними у табл. 7 можна зробити висновок, що на фінансову стійкість ПАТ КБ «Приватбанк» найбільший вплив здійснюють такі зовнішні фактори: індекс споживчих цін, індекс цін виробників та курс долару США. Тобто на фінансову стійкість банку впливають ті ж самі зовнішні фактори, що й на банківський сектор загалом, тобто це фактори, дія яких спричиняє системні ризики. Усі показники фінансової стійкості ПАТ КБ «Приватбанк» знаходяться під впливом зовнішніх факторів, що підтверджується високим значенням коефіцієнта детермінації.

Таблиця 5

Вихідні дані нормативів капіталу та ліквідності ПАТ КБ «Приватбанк» за 2001 – 2014 рр. (станом на кінець періоду)

Рік	Н1 (тис. грн)	Н2	Н3	Н4	Н5	Н6
2001	363 503	8,24	4,06	21,41	44,74	26,18
2002	379 060	9,6	4,31	22,15	60,48	24,8
2003	824 935	11,12	7,2	43,97	53,09	33,5
2004	1 465 644	12,79	7,05	49,36	79,22	53,97
2005	2 272 344	12,57	8,08	61,31	68,15	34,66
2006	3 581 523	11,93	7,24	46,65	65,56	25,74
2007	5 224 159	11,11	6,05	51,4	53,82	30,01
2008	7 688 393	10,16	9,18	57	55,3	36,93
2009	8 802 536	11,48	9,39	60,07	80,52	45,44
2010	11 562 125	11,18	9,03	42,6	75,24	111,66
2011	15 618 778	10,1	10,21	57,12	77,11	124
2012	16 401 320	10,91	9,15	74,94	84,74	122
2013	21 888 104	12,16	9,3	84,78	90,06	114,27
2014	22 021 939	11,18	9,17	65,81	83,91	85,16

Джерело: складено авторами за даними НБУ [9, 10, 11].

Вихідні дані значень факторів внутрішнього впливу за 2001 – 2014 рр. (станом на кінець періоду)

Рік	Загальні активи	Доля в загальних активах %						
		Кредитування юридичних осіб	Кредитування фізичних осіб	Вкладання в цінні папери	Грошові кошти	Кошти в інших банках	Інвестиції в дочірні компанії	Резерви
2001	6 836 184	42,472	28,314	4,213	9,347	21,952	0,154	9,863
2002	6 811 258	36,528	38,158	2,284	14,047	34,427	0,189	10,600
2003	9 842 534	33,321	40,726	2,015	10,503	27,220	0,214	10,004
2004	14 713 569	32,066	34,670	3,173	9,640	19,535	0,176	9,218
2005	22 058 095	44,153	28,818	4,842	13,082	9,583	0,530	8,693
2006	33 777 212	50,932	34,237	3,534	7,463	6,767	0,352	9,502
2007	56 211 407	41,904	32,270	3,920	6,999	12,925	0,983	7,288
2008	80 165 465	58,632	32,166	1,221	3,961	9,970	0,693	11,310
2009	86 066 131	63,511	23,621	0,641	10,749	6,354	0,925	15,980
2010	113 437 222	71,658	18,132	0,783	17,389	1,608	0,904	15,050
2011	145 118 473	66,636	18,068	0,195	15,002	0,775	0,675	15,688
2012	172 428 712	54,876	11,079	0,305	15,634	0,901	0,683	14,001
2013	214 490 857	55,377	11,082	0,239	14,992	1,625	0,586	10,396
2014	204 585 003	68,046	10,815	0,549	13,234	0,596	0,333	11,585

Джерело: складено авторами за даними НБУ [9, 10, 11].

Таблиця 7

Розраховані параметри багатофакторних моделей залежності фактичних значень нормативів Н1 – Н6 від зовнішніх та внутрішніх факторів для ПАТ КБ «Приватбанк»

Зовнішні фактори	Н1	Н2	Н3	Н4	Н5	Н6
Облікова ставка НБУ	-0,227	-0,448	0,463	-0,701	-0,189	0,253
Індекс споживчих цін	0,244	0,273	-1,475	0,703	-1,044	-0,378
Індекс цін виробників	-0,325	0,951	0,490	-0,585	0,831	0,501
Темп зростання ВВП	0,012	-1,100	-0,099	-0,142	-0,380	-0,258
Курс долара США	0,474	-0,341	0,448	0,639	0,693	-0,608
Реальна заробітна плата	x	0,409	x	x	x	x
Нормативне значення Н1	0,640	x	x	x	x	x
Загальні кредити надані банківським сектором	x	-1,092	x	x	x	x
Загальні кошти клієнтів банківським сектором	x	1,365	x	x	x	x
Чистий прибуток банківського сектора (т-1)	x	-0,3165	x	x	x	x
Н2 по банківському сектору	x	x	x	-0,571	x	x
Н3 по банківському сектору	x	x	x	0,454	x	x
Нормативне значення Н6	x	x	x	x	x	1,393
Регресія	0,970	0,811	0,886	0,787	0,822	0,984
Детермінація	0,940	0,658	0,785	0,619	0,676	0,967
Внутрішні фактори						
Кредити, надані юридичним особам	0,165	-0,881	-0,292	-0,609	-0,688	-0,415
Кредити, надані фізичним особам	0,198	1,291	0,682	-0,449	0,090	-0,146
Вкладання в ЦП	0,007	-0,509	-0,618	-0,404	-0,475	-0,443
Грошові кошти	0,950	0,609	0,126	0,172	0,356	0,385
Кошти в інших банках	0,177	-1,920	-1,286	0,688	1,038	0,584
Інвестиції в дочірні компанії	-0,480	-0,036	-0,058	-0,130	-0,174	-0,021
Резерви	0,209	-0,440	0,062	-0,069	0,074	0,043
Регресія	0,999	0,820	0,946	0,911	0,887	0,953
Детермінація	0,998	0,673	0,896	0,829	0,786	0,908

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ

ЕКОНОМІКА

При розрахунку моделей залежності фактичних значень нормативу капіталу Н1 від зовнішніх та внутрішніх факторів значення індексу цін та темпу зростання ВВП використовувались не у відносних показниках (див. табл. 1), а накопиченим підсумком на кінець кожного періоду, а замість частки показників у загальних активах (див. табл. 6) використовувались їх абсолютні фактичні значення.

Серед внутрішніх факторів впливу на показники фінансової стійкості ПАТ КБ «Приватбанк» найбільш суттєвими виявились такі: кошти в інших банках; кредити, надані юридичним особам, і кредити, надані фізичним особам. Збільшення частки коштів в інших банках призводить до зниження значень нормативів капіталу ПАТ КБ «Приватбанк» так само, як збільшення частки кредитів, наданих юридичним особам, але збільшує фактичні значення нормативів ліквідності. Це свідчить про існування зворотної тенденції в порівнянні з тенденціями по банківському сектору загалом, де збільшення частки кредитів, наданих юридичним особам, в активах банку зумовлює зростання показників фінансової стійкості банківського сектора (див. табл. 4). При цьому необхідно враховувати що, по банківському сектору кредитування юридичних осіб виконує кінцеву функцію перерозподілу капіталу в економіці – висока його частка свідчить про ефективність функціонування банків та високий рівень фінансової стійкості банківського сектора, в окремому ж банку велика частка наданих кредитів свідчить про проведення агресивної кредитної політики і, як наслідок, зростання банківських ризиків, що негативно впливає на фінансову стійкість банку.

Найбільш схильними до впливу внутрішніх факторів виявились фактичні значення нормативів капіталу Н1 і Н3 та нормативу ліквідності Н6 (коефіцієнти детермінації 0,99, 0,89, 0,9 відповідно).

Незначний, але позитивний вплив на фінансову стійкість ПАТ КБ «Приватбанк» здійснюють такі внутрішні фактори, як збільшення частки в активах грошових коштів та збільшення частки резервів. Зокрема, збільшення грошових коштів позитивно впливає на нормативи ліквідності, а резервів – на нормативи капіталу.

Як по банківському сектору загалом, так й окремо ПАТ КБ «Приватбанк» більш за інші піддаються впливу, як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, фактичні значення нормативів капіталу Н1 та Н3, нормативу ліквідності Н6 (див. табл. 4, табл. 7).

Повертаючись до питання взаємозв'язку між банківським сектором та окремим банком, визначимо ступінь взаємозалежності між нормативами банківського сектора України та нормативами ПАТ КБ «Приватбанк». За результатами побудованих однофакторних регресійних моделей було отримано такі дані (табл. 8).

За даними табл. 8 можна зробити висновок про існування щільного взаємозв'язку між фактичними значеннями нормативів капіталу Н1 по банківському сектору та ПАТ КБ «Приватбанк» на рівні 95%, що спостерігається у 91% досліджуваних випадків, а також між фактичними значеннями нормативів Н6 на рівні 97%, що спостерігається у 93% випадків. Не настільки щільний, але суттєвий взаємозв'язок демонструють фактичні значення нормативів ліквідності Н4 на рівні 73% у більше ніж 53% випадках. Фактичні значення нормативів капіталу Н2 і Н3, а також нормативів ліквідності Н5 мають слабкий взаємозв'язок, чим і можна пояснити розходження в результатах побудови багатофакторних моделей, поданих у табл. 4 і табл. 7, а саме – різноспрямованість впливу одних й тих самих факторів на тотожні нормативи по банківському сектору та ПАТ КБ «Приватбанк».

ВИСНОВКИ

Таким чином, для зменшення ступеня негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на нормативи капіталу та нормативи ліквідності можна запропонувати заходи, реалізація яких дозволить підвищити рівень фінансової стійкості та конкурентоспроможності як окремого банку, так і банківського сектора загалом: підтримка регулятивного капіталу; додаткова капіталізація банків; збільшення статутного капіталу; збільшення резервів під активні операції банку; направлення нерозподіленого прибутку на збільшення капіталу; збільшення субординованого капіталу банку; підтримка достатнього рівня вартості високоліквідних активів; збільшення частки грошових коштів, банківських металів, коштів в інших установах; збільшення частки валютних резервів; збільшення частки кредитування юридичних осіб зваженого на поточні ризики; консолідація капіталів банківського сектора та окремих банків.

Також необхідно враховувати існуючі розбіжності в динаміці фактичних значень нормативів Н1–Н6 банківського сектора та ПАТ КБ «Приватбанк» внаслідок впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. З урахуванням таких розбіжностей реалізація рекомендацій щодо підвищення фінансової стійкості банків потребує використання диференційованих підходів з включенням додаткових показників, зокрема нормативів кредитного ризику (Н7–Н10) і нормативів інвестування (Н11–Н12), структури інвестиційного та кредитного портфелів окремого банку та банківського сектора, що буде враховано у подальших дослідженнях. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. НБУ дозволив банкам працювати з негативним капіталом до липня [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/~/346929>

Таблиця 8

Результати побудови однофакторних моделей залежності між фактичними значеннями нормативів капіталу та нормативів ліквідності по банківському сектору України і ПАТ КБ «Приватбанк»

Показник	Н1	Н2	Н3	Н4	Н5	Н6
β	0,958	0,415	0,338	0,731	0,645	0,969
Детермінація	0,918	0,172	0,114	0,534	0,416	0,940

2. Новини НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=55838

3. Про внесення змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління НБУ від 25.12.2014 р. № 862 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0862500-14>

4. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

5. **Дзюблюк О. В.** Напрями зміцнення фінансової стійкості комерційних банків в умовах ринкової трансформації / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк // Вісник економічної науки України. – 2008. – № 1. – С. 26 – 31.

6. **Каба О. В.** Проблема капіталізації банків на шляху інтеграції фінансово-кредитної системи України / О. В. Каба [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5_NTSB_2007/Economics/20371.doc.htm

7. **Осадча Т. І.** Ефективне функціонування власного капіталу та забезпечення стійкості банку / Т. І. Осадча // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2009. – № 2. – С. 148 – 158.

8. **Примостка Л. О.** Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

9. Значення економічних нормативів по системі банків України // Офіційний сайт національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=13697659&cat_id=36800

10. Соціально-економічний розвиток України // Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/mp.htm

11. Дані фінансової звітності банків України // Офіційний сайт національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097

12. Річні звіти ПАТ КБ «Приватбанк» за період 2001 – 2014 рр. // Офіційний сайт ПАТ КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua/ua/about/finansovaja-otchetnost/>

REFERENCES

Dziubliuk, O. V., and Mykhailiuk, R. V. "Napriamy zmitsnennia finansovoi stiihosti komertsiiykh bankiv v umovakh rynkovoї transformatsii" [Directions to enhance the financial stability of commercial banks in a market transformation]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 1 (2008): 26-31.

"Dani finansovoi zvitnosti bankiv Ukrainy" [These financial statements of banks Ukraine]. Ofitsiyniy sait natsionalnoho banku Ukrainy. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097

Kaba, O. V. "Problema kapitalizatsii bankiv na shliakhu in-tehratsii finansovo-kredytnoi systemy Ukrainy" [The problem of capitalization of banks in integrating financial and credit system of Ukraine]. http://www.rusnauka.com/5_NTSB_2007/Economics/20371.doc.htm

[Legal Act of Ukraine] (2001). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

[Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0862500-14>

"NBU dozvoliv bankam pratsiuvaty z nehatyvnyym kapitalom do lyupnia" [NBU allowed banks to operate with negative equity in July]. <http://news.finance.ua/ua/news/~/346929>

Novyny NBU. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=55838

Osadcha, T. I. "Efektyvne funktsionuvannia vlasnoho kapitalu ta zabezpechennia stiihosti banku" [Effective functioning of equity and ensure stability of the bank]. *Visnyk Skhidnoievropeiskoho uni-versytetu ekonomiky i menedzhmentu*, no. 2 (2009): 148-158.

Prymostka, L. O. *Finansovyi menedzhment u banku* [Financial management in the bank]. Kyiv: KNEU, 2004.

"Richni zvity PAT KB «Pryvatbank» za period 2001 - 2014 rr." [Annual reports PJSC CB "Privat" for the period 2001 - 2014]. Ofitsiyniy sait PAT KB «Pryvatbank». <https://privatbank.ua/ua/about/finansovaja-otchetnost/>

"Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Ukrainy" [Socio-economic development of Ukraine]. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/mp.htm

"Znachennia ekonomichnykh normatyviv po systemi bankiv Ukrainy" [The value of prudential regulations for the banking system of Ukraine]. Ofitsiyniy sait natsionalnoho banku Ukrainy. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=13697659&cat_id=36800